

УДК 37

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – СУЧАСНА ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Валентина Бабійчук

У статті науково обґрунтовано комплекс педагогічних умов дистанційного навчання як сучасної форми підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, сучасна форма підвищення кваліфікації вчителів, післядипломна педагогічна освіта.

**ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ – СОВРЕМЕННАЯ ФОРМА ПОВЫШЕНИЯ
КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Валентина Бабійчук

В статье научно обоснован комплекс педагогических условий дистанционного обучения как современной формы повышения квалификации учителей в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: дистанционное обучение, современная форма повышения квалификации учителей, последипломное педагогическое образование.

DISTANCE LEARNING AS A MODERN FORM OF IMPROVING TEACHER QUALIFICATION IN THE SYSTEM OF IN-SERVICE TEACHER TRAINING

Valentyna Babiychuk

In the article complex of scientific and pedagogical conditions of distance learning as a modern form of teacher training in the system of in-service teacher education is grounded.

Key words: distance learning, a modern form of teacher training, in-service teacher education.

В умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці в сучасному постіндустріальному суспільстві ідеал гармонійно розвинутої особистості набуває нового змісту. Тому система якісного навчання учнів потребує появи *інтелектуального вчителя* нової формації з *технологічним потенціалом* для перетворення «прихованого знання» на знання для «загального використання». Тобто, сучасний педагог має вирішувати ряд основних завдань – формувати в учнів предметні та ІКТ-компетентності. Варто зазначити, що ІКТ-компетентність, як *ключова*, передбачає впевнене та критичне використання інформаційно-комунікаційних технологій із відповідними інформаційно-комунікаційними засобами для навчання, відпочинку та спілкування. А також учитель має вчити учня актуалізувати, відбирати, інтегрувати й застосовувати в конкретній життєвій або навчальній ситуації, у тому числі проблемній, набуті знання, уміння, навички, способи діяльності щодо використання ІКТ, тобто «уміння вчитися» як здатність до самоорганізації в навчальній діяльності. Розвиток цього потенціалу на основі Інтернет-технологій – невідкладна річ, адже процес створення та поширення якісного освітянського досвіду має наздогнати дедалі більшу пропозицію «продуктів» відкритої освіти [3].

Актуальність проблеми дистанційного навчання полягає в

результативності суспільного прогресу, раніше зосередженого у сфері технологій, а сьогодні сконцентрованого в інформаційній сфері. А також у проблемах та викликах, які детермінували розвиток очно-дистанційної форми навчання як в Україні, так і на Миколаївщині. Розвитку відкритої освіти на Миколаївщині перешкоджував *інертний характер* педагогічної та технологічної баз, *закритість та нездатність* ділитися досвідом керування навчальними процесами за новими Інтернет-технологіями, зручність використання *застарілих технологій*, що обмежували гнучкість у навчанні. До того ж, інноваційний процес викладання на курсах підвищення кваліфікації розглядався як *приватна закрита діяльність*. Разом із цим відчувався *брак кількості та видів ресурсів*, якими володіли вчителі та учні. *Авторитарна педагогіка* не уявляла вчителя, викладача партнером, наставником, координатором слухачів курсів як активного ключового учасника розробки та донесення навчального досвіду. Тому саме панівна *модель формальної академічної освіти* й породжувала *інертність освіти* [6].

Мета й завдання статті полягають у науковому обґрунтуванні комплексу педагогічних умов дистанційного навчання як сучасної форми підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Об'єкт дослідження – процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови дистанційного середовища підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти.

Гіпотеза дослідження: якщо орієнтувати зміст курсів підвищення кваліфікації на сучасні вимоги до рівня професійної компетентності вчителів, забезпечити особистісно-орієнтовану спрямованість освітнього процесу, здійснювати комплексне та інтегративне навчання, використовувати активні методи навчання на дистанційних курсах із урахуванням особливостей викладання різних дисциплін, то за таких педагогічних умов підвищиться рівень кваліфікації вчителів усіх освітніх галузей.

Оскільки педагогічні знання та професійна компетентність старіють дуже швидко, то необхідно їх постійно вдосконалювати через ефективну дистанційну форму навчання, що сприяє формуванню власного досвіду, педагогічної майстерності та створенню систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією незалежно від просторових поясів. Певно, тому одним із пріоритетних напрямів програми модернізації загальноосвітньої і вищої школи визнане дистанційне навчання. У 2000 році прийнята Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, створені Українська Система Дистанційного Навчання - UDL System та Український центр дистанційної освіти (УЦДО), центри та лабораторії на базі вищих навчальних закладів, нове затверджене Положення про дистанційне навчання. На їх реалізацію спрямована робота Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

який у своїй діяльності керується: Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про мови», Державною програмою «Вчитель», Національною доктриною розвитку освіти в Україні, Національною стратегією розвитку освіти на 2012–2021 роки (від 9 листопада 2011 року), новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, а також розпорядженням КМУ «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 15.08.2007 № 653-р, та Програмою впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» (2011–2015 рр.) тощо [4].

Основними стратегічними напрямками розвитку післядипломної педагогічної освіти, зокрема її підсистеми – підвищення кваліфікації вчителів, стають послідовна інтеграція в європейський освітній простір, досягнення збалансованості між попитом і пропозицією фахівців на ринку праці, постійна робота з науково-педагогічними та педагогічними працівниками, упровадження нових концепцій і технологій, суттєве поліпшення науково-методичного забезпечення процесу навчання. На економічному базисі системи післядипломної педагогічної освіти має вирости могутнє відроджене древо інформаційної культури педагога, де основним ідейним стовбуром є формування інформаційно грамотних особистостей із критичним мисленням,

здатних до самоосвіти, самооцінювання, самореалізації та орієнтації в цифровому середовищі. Тому в формуванні досвіду професійного саморозвитку педагогічного працівника важливе значення має доцільне застосування *дистанційного навчання* (ДН) – однієї з форм організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації. При такій освітній системі ХХІ століття всі або частина занять здійснюється з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, а також *потенційних можливостей мережі Інтернет* при територіальній віддаленості викладача й слухача курсів. У свою чергу, певним чином підготовлений педагог, запроваджуючи дистанційне навчання в школі, відкриває можливість вивести на новий рівень допрофільну і профільну підготовку учнів, дозволить забезпечити гнучкість та багатоваріантність у навчанні, сприятиме більш повному розкриттю потенціалу учнів через фактично необмежену кількість дистанційних навчальних курсів. Саме дистанційна форма навчання відкриває можливості для слухачів курсів підвищення кваліфікації та учнів, які не відвідують школу з поважних причин (змагання, конкурси, хвороба тощо) та особливо для тих, хто за станом здоров'я навчається індивідуально, якісно задовольнити власні потреби в здобутті освіти. Поряд із цим система дистанційного навчання може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства та забезпечити реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни [2].

Оскільки в шкільній освітній галузі відбуваються кардинальні зміни, що висувають високі вимоги до особистісних та професійних якостей учителя, то надзвичайно гостро постає проблема оновлення навчальних

програм курсів підвищення кваліфікації, змісту навчального контенту, інформаційно-мережових технологій дистанційної форми навчання та відповідного інструментарію оцінювання якості навчальних досягнень. Цілком очевидно, що якість досягнень навчання дорослих повинна ґрунтуватися на глибокій професійній, інформатичній компетентності вчителя та фундаментальних знаннях. Констатація названих вище факторів доводить актуальність та доцільність запровадження дистанційного навчання, яке ввійде у ХХІ століття як найефективніша система безперервного формування та підтримки високої професійної компетентності й педагогічної майстерності педагогів через середовище дистанційного навчання дорослих, а також надання якісної освіти школярам через ініційований освітянський Проект «Очно-дистанційна школа: Інтелектуальний резерв Миколаївщини», віртуальну профільну школу та сайт Миколаївського регіонального центру обдарованої дитини НАПН України, які розміщені в онлайн-овому середовищі платформи Moodle на порталі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (МОІППО) [2].

Питанням підвищення кваліфікації вчителів приділялася значна увага в монографічних роботах багатьох учених (В. Бондар, Н. Клокар, С. Крисюк, В. Маслов, В. Олійник, Н. Протасова, П. Худоминський та ін.); розкрита роль обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо модернізації змісту освіти в Україні (Л. Даниленко, Н. Клокар, М. Лапенко, Л. Покроева та ін.); визначені особливості процесу навчання (І. Жерносек, А. Зубко, М. Красовицький, С. Крисюк, В. Пуцов, Т. Сущенко, М. Чегодаєва та ін.). Надзвичайно важливим у чинній

системі є методологічне обґрунтування природи і сутності процесу навчання (С. Архангельський, Ю. Бабанський, І. Лернер, В. Лозова, Г. Троцко), що дозволяє визначити технологію його моделювання. У педагогіці в основному застосовується моделювання як метод пізнання (Л. Зазуліна, В. Краєвський, П. Сікорський, І. Фролов, В. Штофф та ін). Проліковується тенденція збільшення масштабів його застосування і в системі підвищення кваліфікації вчителів: моделювання передового педагогічного досвіду (М. Красовицький); моделювання педагогічних ситуацій (О. Березюк, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська); імітаційно-ігрове моделювання (Ю. Друзь); моделювання управлінської діяльності (А. Гулімовський, В. Пікельна), які також передбачені дистанційною формою навчання. Найбільший інтерес із теоретичного та практичного погляду викликає модель розвитку особистості з позиції персонологічного підходу, яку розробив американський учений Дж. Левінджер і технологія модульного навчання, яку запроваджували українські вчені: А. Алексюк – для вищої школи; А. Фурман – для середньої; Л. Гранюк – для системи підвищення кваліфікації вчителів, зокрема розроблено структурно-функціональну модель організації модульного навчання в цій системі [4; 3].

Хоча на рівні ОІППО та загальноосвітніх навчальних закладів дистанційна форма навчання – справа нова, але вона є необхідною умовою для досягнення сучасного рівня якості освіти. Так, науковець Б. Шуневич у дисертації «Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки» удосконалила термін «електронне (дистанційне) навчання» на основі твердження Т. Андерсена і Р. Гаррісона –

організований за певними предметними темами; керований та контрольований навчальний процес, що передбачає активний обмін інформацією між розділеними в просторі й часі учасниками навчального процесу на дистанційному етапі, за якого максимально використовуються сучасні засоби нових інформаційних технологій і засоби масової комунікації [1].

Інтегрована схема класифікації моделей дистанційного навчання має таких п'ять рівнів, як-от: вид організації, яка пропонує дистанційне навчання (міждержавний, державний консорціум, ВНЗ, корпорація, інші установи); фінансово-економічна база для забезпечення навчального процесу (державна, спонсорська підтримка, гранти, кошти студентів тощо); матеріально-технічне забезпечення (приміщення, мережі зв'язку і передачі даних, апаратні засоби, прикладне програмне забезпечення тощо); види і засоби зв'язку: студент – викладач – навчальний матеріал (переважно односторонній: пошта, радіо, телебачення; двосторонній: е-пошта, телефон, факс; багатосторонній: Інтернет, екстранет, інтранет тощо); вид навчального матеріалу і форма, у якій він може бути переданий студентам (слухачам курсів): друковані матеріали (посібники, методичні розробки та інше), електронні текстові, графічні, аудіо-, відеоматеріали, анімація (на аудіо- або відеокасеті, дискеті, компакт-диску, у складі дистанційного курсу тощо) [7].

Ранні концептуальні теорії дистанційного навчання характеризуються спрямованістю на студента (слухача курсів) як активного учасника навчального процесу, який самостійно створює свій навчальний простір, а поряд із цим розглядають викладача та навчальний заклад як інформаційне джерело (Р. Елінг, О. Петерс). У теорії

автономії та незалежності (Рудольф Елінг) дистанційне навчання розглядається як багатовимірна система процесів навчання і зв'язку за допомогою штучного сигналу-носія та виділяються виміри цієї системи: студент (слухач курсів); суспільство (законодавство, уряд, сім'я тощо); заклад дистанційного навчання; мета навчання; зміст навчання; результат навчання; відстань; носій сигналу. До сучасних теорій дистанційного навчання відносять, насамперед, теорію реінтеграції актів викладання і вивчення Десмонда Кігена, теорії еквівалентності дистанційного навчання Майкла Сімонсона та Дага Шейла, тривимірну теорію дистанційного навчання Джона Вердьюїна та Томаса Кларка [1].

Дистанційне середовище нівелює інформаційні кордони, посилюється якість навчального процесу, який переходить із площини теоретичного осмислення в суто практичне інтерактивне навчання, при якому зростає значення самостійної роботи тих, хто навчається. Із цією метою працівники Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (МОІППО) на зміну застарілій моделі розробили нову модель курсів підвищення кваліфікації, засновану на таких положеннях: у центрі технології – слухач; у основі навчальної діяльності – співробітництво; слухачі відіграють активну роль у навчанні; суть технології – розвиток здатності слухачів до самонавчання. Курси підвищення кваліфікації проходять за комбінованою дистанційною в поєднанні з очною (денною) формами навчання, які скорочують терміни аудиторного навчання в навчальній аудиторії МОІППО майже вдвічі та відповідно збільшують терміни навчання на дистанційному етапі, надають більшу свободу, гнучкість, більше часу на обмірковування та формулювання

власних ідей, скорочують час відсутності працівника на робочому місці до двох тижнів при 6-місячному підвищенні кваліфікації. Поряд із цим, слухачі курсів мають спрощений доступ до навчальних матеріалів, практичних завдань, джерел інформації, Інтернет-ресурсів, електронних конспектів, розміщених на компакт-дисках і платформі підтримки дистанційного навчання Moodle [5].

До того ж створено потужну систему оцінювання навчальної діяльності слухачів курсів (дорослих та школярів), викладачів, а також дистанційних курсів і програм. Це дає можливість МОІППО забезпечити якісне навчання слухачів курсів на рівні очно-дистанційної форми. Модульні тести застосовуються нами в кінці кожного модуля дистанційного курсу, анкети для опитування слухачів курсів – на початку роботи з ДК, оцінювання роботи слухача курсів, викладача і самого курсу – у кінці роботи з дистанційним курсом, а також на науково-практичних конференціях, захистах випускних творчих робіт і проектів [6].

Тому застосування інформаційно-комп'ютерних технологій є лише одним із засобів створення навчального середовища на основі інтегративної технології навчання, тобто інтегровальним інструментом або інтегровальною ланкою, що застосовується як засіб: моделювання ситуації та аналізу отриманих результатів; безпосереднього дистанційного спілкування з викладачем; створення дистанційного навчального середовища [4].

У основу дистанційного навчання покладені класичні принципи дидактики: природовідповідність, науковість і доступність, наочність, свідомість та активність, системність, систематичність і послідовність, зв'язок теорії з практикою. Йому характерні такі

класичні дидактичні ознаки, як: мета, зміст, методи, засоби, форми навчання. Поряд із цим ДН має і специфічні характеристики, однією із яких є *інформатизація* освіти і широке застосування *телекомунікаційних* технологій. Існує низка сучасних принципів ДН за В. Биковим та Н. Клокар: *інтерактивність* передбачає діалог викладача з користувачем; *адаптивність* забезпечує індивідуальний темп проходження навчання, передбачає самостійний вибір курсу та реєстрацію слухача, навчальний контент самого курсу, де й коли зручно навчатися, а також терміни консультацій і складання заліків, періодичне відновлення навчальної діяльності; *гуманістичність* полягає в людиноцентризмі, спрямованості навчання та освітнього процесу в цілому до людини. А також *створення максимально сприятливих умов* для оволодіння змістом навчання, *пріоритетність* педагогічного підходу під час *проектування* освітнього процесу, педагогічна *доцільність* застосування нових інформаційних технологій, що вимагає *педагогічної оцінки* ефективності кожного кроку проектування та організації дистанційного навчання. Тому на перший план необхідно ставити не впровадження ІКТ та використання сучасної техніки, а відповідне змістове наповнення навчальних курсів, якість надання освітніх послуг, а головне – вибір змісту дистанційної освіти, який має відповідати нормативним вимогам нового Державного освітнього стандарту й освітнього ринку. До того ж необхідно забезпечити захист інформації, що циркулює в дистанційному середовищі, тобто передбачити конфіденційне зберігання, передавання і використання потрібних відомостей. Поряд із цим урахувати стартовий рівень освіти, що вимагає

певного набору знань, умінь, навичок, а також відповідність та адекватність технологій моделям дистанційного навчання. Варто зазначити, що гнучкість і мобільність, зокрема створення інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, дозволять коригувати або доповнювати освітню програму, зберігати інформаційну інваріантність освіти, що забезпечує можливість переходу на навчання до споріднених або інших напрямів і забезпечити необхідний соціальний та економічний ефект за умови, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології з раціональним використанням фінансових та матеріальних ресурсів стануть не чужорідним елементом у традиційній системі освіти, а будуть природно інтегровані в неї та сприятимуть ефективності підвищення кваліфікації за даною формою навчання. Дотримання цих принципів, адаптування їх для загальної освіти під час впровадження дистанційного навчання в школах сприятиме розвитку та поліпшенню ефективності навчання учнів, а також певною мірою визначить зміст, форми організації та методи дистанційного навчання на платформі Moodle [4; 3].

Система Moodle (Модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) є програмним комплексом для організації дистанційного навчання в мережі Інтернет. Це – система управління навчальними курсами, що дозволяє викладачам створювати ефективні онлайн-курси; потужний інструментарій, завдяки якому можливо перенести традиційні навчальні заняття у веб-простір. Оновлене середовище дистанційного навчання Moodle, розміщене на порталі МОІППО, дозволяє структурувати й технологічно активізувати різні види діяльності

слухачів курсів, додавати та розміщувати ресурси. Надзвичайно цінними є багатовекторні види діяльності: SKORM-пакет, база даних, вибір питання, WIKI, глосарій, завдання (посилання на зовнішній засіб), обстеження (діаграми, аналіз), семінар, тест, урок, форум, чат. Зручності та інтерактивності у вивченні дистанційних курсів сприяють розміщені на платформі Moodle ресурси: IMS-контент пакет, URL (веб-посилання), книга, напис, папка, сторінка, файл. До кожного обраного модуля додається довідка. Тобто, існує певний наперед заданий шлях навчання, але лише від студента (слухача курсу) залежить, наскільки успішно та як швидко він зможе його пройти. Чим краще студент (слухач курсу) засвоює матеріал лекцій, тим краще він складає тести і швидше вивчає сам курс. Викладач, який контролює діяльність студента (слухача курсу), може індивідуально давати йому додаткові матеріали та тести для гнучкішого оцінювання його знань і

здібностей. У результаті такого навчання відбулися *серйозні поліпшення*: підвищилася якість інструментів і ресурсів, ефективно їх використання для здійснення керованого та контрольованого навчального процесу й самоосвіти на дистанційному етапі; розширилися можливості для індивідуального та колективного здобуття знань і формування досвіду; забезпечувався вільний доступ до навчального контенту в сучасному електронному вигляді з гіперпосиланнями; формувалася дисципліна, здатність до самоосвіти, самооцінювання та орієнтації в Інтернет-середовищі [8].

Отже, доведено гіпотезу щодо створення належних педагогічних умов для якісного підвищення рівня кваліфікації вчителів усіх освітніх галузей, а дистанційна освіта відповідає логіці розвитку системи освіти і суспільства в цілому, де, у першу чергу, мають значення потреби кожної окремої людини.

Література

1. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої школи Європи та Північної Америки : монографія / Б. І. Шуневич. – К. : Видавн.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2005. – 365 с.
2. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання : Умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник. 3-тє вид. / Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г.; за ред. В. М. Кухаренка. – Х. : НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. – 320 с.
3. Теория и практика дистанционного обучения : учеб. пособие / Под ред. Е. С. Полат. – М. : Академия, 2004. – 416 с.
4. Шуневич Б. Теоретичні основи дистанційного навчання : навч. посібник / Б. Шуневич. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2006. – 244 с.
5. Шуневич Б. Укладання дистанційних курсів на віртуальному навчальному середовищі ILIAS : навч.-метод. посібн. для викладачів вищ. навч. закл / Б. Шуневич, А. Кахович – Львів : Видавн. центр ЛІПБ, 2005. – 70 с.
6. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д.т.н. : спец. 05.13.06 «Інформаційні технології» / П. І. Федорук. – К., 2009. – 37 с.
7. Яковенко М. Л. Розвиток інноваційної активності студентства в умовах оновлення вищої школи України : дисертація к.соц.н. : 22.00.04 / М. Л. Яковенко. – Х., 2003.
8. Освітній портал. Дистанційна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua>.